

IN MEMORIAM DR. E. M. KRUYTZER
10 I 1896 - 29 XI 1970

door
J. K. A. van BOVEN
(Zoölogisch Instituut, Leuven)

Wanneer de toekomstige geschiedschrijver de naoorlogse periode van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg en van het Natuurhistorisch Museum te Maastricht zal bestuderen, zal zijn aandacht voortdurend getrokken worden door de markante figuur van Dr. E. Kr u y t z e r.

Geboren op vrijdag 10 jan. 1896 te 's Heerenberg in Gelderland, werd hij na zijn priesterwijding in 1920 benoemd tot leraar aan 't Bisschoppelijk College te Roermond. Geheel volgens de traditie van dit instituut werd hij na zijn benoeming voorlopig belast met surveillance en met enkele godsdienstlessen. Maar in het najaar van 1921 verhuist hij naar het noorden om zich als eerstejaarsstudent te laten inschrijven aan de faculteit der Wetenschappen en Natuurkunde van de Rijksuniversiteit te Leiden.

Uit zijn studententijd dateert het eerste contact met het Natuurhistorisch Genootschap, waarvan hij in het begin van 1924 lid werd.

De vacaties — die hij in Roermond doorbracht — boden hem tegelijkertijd de mogelijkheid om de vergaderingen in Maastricht bij te wonen.

Zijn verblijf te Leiden werd afgesloten door het doctoraalexamen in 1927. De jonge docto-

randus keert nu terug naar het Bisschoppelijk College om er de lessen in de natuurlijke historie te geven als opvolger van de priesterleraar H. O b e r s, die tot nu toe dit vak gedoceerd had. Hij krijgt een zwaar programma, want naast het vele voorbereidingswerk van zijn lessen, werkt hij onverdroten voort aan zijn proefschrift: „De ontwikkeling van het chondrocranium en enkele kopzenuwen van *Megalophrys montana*”. Op dinsdag 13 oktober 1931

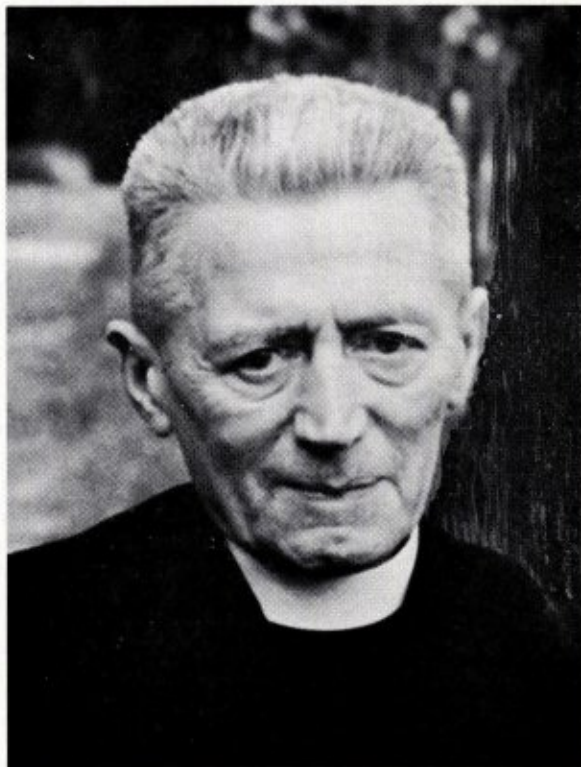
vond de openbare verdediging plaats.

In mijn herinnering zie ik nog steeds die woensdagvoormiddag de college-leerlingen zich verzamelen op een binnenplaats in de buurt van de kamer van de jonge doctor om hem bij zijn terugkeer in het College te huldigen; staande voor het geopende raam nam hij met een brede glimlach de aubade van zijn niet altijd volgzaam discipelen in ontvangst!

Gestimuleerd door het enthousiasme van hun leraar brachten de leerlingen vaak iets mee en soms kwamen deze vonden later ter tafel in de maandvergaderingen van het Genootschap: een ad-der, afkomstig van Meynweg of een Chinese Wolhandkrab op

op 26 oktober 1939 gevangen in de Roer. Deze laatste vondst werd opgeborgen in het „Natuurhistorisch kabinet” van het Bisschoppelijk College, nadat hij eerst vereeuwigd was door een natuurgetrouwe tekening, vervaardigd door de h.b.s.'er D o l f W o n g (*).

Op de maandvergadering van april 1938 schenkt Dr. Kruytzer aan het Museum een diluviale schedel van het edelhert *Cervus*

Dr. E. M. Kruytzer in een van zijn laatste levensjaren.

Rector Jos. Cremers, Dr. E. M. Kruytzer en Prof. Dr. E. Dubois op het landgoed „De Bedelaer” te Haelen tijdens de Jaarvergadering-excursie in 1938.

Foto: D. van der Gugten.

elaphus gevonden in de Maas ter hoogte van Linne. Om absoluut zeker te zijn van zijn determinatie, had hij echter van te voren contact opgenomen met Prof. Dr. E. Dubois, die sinds 1936 op „De Bedelaer” woonde, een landgoed gelegen langs de weg Roermond-Heythuisen, onder de gemeente Haelen.

De kennismaking met de paleontoloog Dubois bleef niet beperkt tot dit eerste consult, maar groeide uit tot een regelmatig contact. Vanaf deze periode zien wij bij Dr. Kruytzer een groeiende belangstelling voor de paleontologie, een gebied waarvoor hij zijn leven lang grote interesse zal hebben en waaruit eveneens belangrijke primeurs voor het Natuurhistorisch Museum in Maastricht zullen voortspuiten.

Op initiatief van de heer Mertens, onderwijzer te Nunhem, maar vooral bekend om zijn grote liefde voor de midden-limburgse natuur en heemkunde en in nauwe samenwerking met Dr. Kruytzer, ontstaat in Roermond in het begin van 1939 een kring voor natuurstudie, de Vrienden der Natuur geheten. Ofschoon deze kring geen onderafdeling van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg was, onderhield zij toch nauwe betrekkingen met deze vereniging. De oprichting was immers geschied met voorkennis en instemming van het bestuur van het Genootschap en ook het Maandblad stond open voor verslagen en excursies.

De Vrienden der Natuur vinden een gastvrij

onderdak in het Bisschoppelijk College. Dr. Kruytzer treedt op als voorzitter en organiseerde niet alleen de bijeenkomsten, maar ook de excursies.

Ofschoon de oorlog reeds spoedig een abrupt einde maakte aan de vergaderingen — de excursies bleven bestaan tot einde 1943 — blijft ook in het Natuurhistorisch Genootschap de herinnering aan deze midden-limburgse kring levendig. Immers op de Roermondse vergadering van 6 juni 1939 biedt de voorzitter het Genootschap een bijna volledige onderkaak aan van de mammoet *Elephas primigenus*, die opgebaggerd werd uit de Maas in Noord Limburg. Dank zij de opmerkzaamheid van de heer Mooren, hoofd van de Lindanus-school en enthousiast lid van de Vrienden der Natuur, werd dit kostbare stuk afgestaan en veilig opgeborgen binnen de muren van het Natuurhistorisch Museum te Maastricht.

De oorlogsjaren gaan ook aan de bewoners van het Bisschoppelijk College niet ongemerkt voorbij, maar ondanks deze perikelen maken de Vrienden der Natuur in 1941 drie excursies naar De Bedelaer. Twee jaar later — na een lange winterslaap — meldt de Nieuwe Koerier van zaterdag 5 juni 1943 opnieuw een zomerprogramma van 4 excursies. Tenslotte worden de meeste bewoners in januari 1945 geëvacueerd naar het noorden. Dr. Kruytzer komt terecht in het Groningse Uithuizermeeden, waar hij op 20 maart in alle stilte met één Roermondse collega zijn 25 jarig priesterfeest vierde.

De banden met Genootschap en Museum worden na de oorlog hechter. Op de algemene vergadering te Valkenburg, op 10 juni 1946 werd Dr. Kruytzer tot bestuurslid van het Natuurhistorisch Genootschap gekozen. Het nieuwe bestuurslid zou Pater Dr. H. Schmitz vervangen, die toen nog steeds in Oostenrijk verbleef. Merken wij hierbij op dat ook Dr. Kruytzer — zoals voorheen pater Schmitz — later hoofdredacteur van het Maandblad zal worden. Tegelijkertijd wilde het bestuur een vertegenwoordiger hebben in Midden-Limburg en daar hij met veel enthousiasme én succes de Vrienden der Natuur had geleid, was hij de aangewezen persoon voor deze vacature. Dat het nieuwe bestuurslid nog slechts enkele jaren in Midden-Limburg zou wonen kon men moei-

lijk voorzien. Reeds twee jaar later staat Dr. Kruytzer op de agenda van de Gemeenteraadszitting van Maastricht van 9 maart 1948. B & W immers stellen hem voor als kandidaat voor de vacature van conservator aan het Natuurhistorisch Museum vanwege het huwelijk van Mej. Dr. W. van de Geyn.

Hoe de gemeenteraad op dit voorstel van B en W reageert en hoe de kroniekschrijver van het Bisschoppelijk College dit gebeuren verwerkt lezen wij in de Collegeklok: „Tevens grijpt vandaag (9 maart) de Maastrichtse Gemeenteraad met beide handen en met bijna algemene stemmen de mogelijkheid aan om Mijnheer Kruytzer binnen zijn veste te krijgen als conservator. Voor augustus zal Mijnheer Kruytzer echter zeker geen werk als conservator op zich nemen en daarna zal Maastricht zich waarschijnlijk nog geruime tijd tevreden moeten stellen met 'n halve Kruytzer. De banden, die hem binden aan het College en aan Roermond, kunnen pas langzaam losgeweekt worden”. (2)

Ruim 10 jaren — tot 1 jan. 1960 — heeft deze parttime-functie nog geduurd.

Door zijn collega's werd dus de benoeming zonder groot enthousiasme begroet. Het Bisschoppelijk College verloor immers een kundig docent en het lerarencorps een sympathieke collega. Bovendien was men de mening toegedaan dat hij meer geschikt was voor het onderwijs dan voor het conserveren van naturalien, omdat hij ongetwijfeld meer geleerd dan handig was.

Al was dit laatste juist, toch heeft het verleden bewezen dat de instemming van de Maastrichtse Gemeenteraad met het voorstel van B en W een wijze beslissing is geweest voor het wetenschappelijk cachet van het Natuurhistorisch Museum.

Voor de nieuwe conservator gold immers op de eerste plaats de wetenschappelijke waarde van het collectiestuk, de entourage waarin het werd opgesteld of opgeborgen was van minder belang. Zo kon hij met een ontwapenend enthousiasme waardevolle stukken uit sigarenkistjes of gebruikte enveloppen te voorschijn toveren. Voor de argeloze bezoeker, die niet kon bogen op vakkennis of specialisatie, kon dit misschien verbijsterend zijn. De vakman echter geboeid door de kundige uitleg, had alleen interesse voor het stuk zelf.

De grote verdienste van Dr. Kruytzer bestond eveneens in het feit dat tijdens zijn bewind het museumbezit verrijkt werd met verscheidene unica en met belangrijke wetenschappelijke collecties. In dit verband mogen wij niet onvermeld laten:

— De vlindercollectie van Majoor J. C. Rijk, die voornamelijk specimina uit Zuid Limburg bevat. De waarde van deze verzameling mag men op dit ogenblik niet onderschatten. Dit materiaal kan immers getuigen van de achteruitgang van de Lepidopterafauna in een bepaald gebied in verband met de huidige milieuverontreiniging.

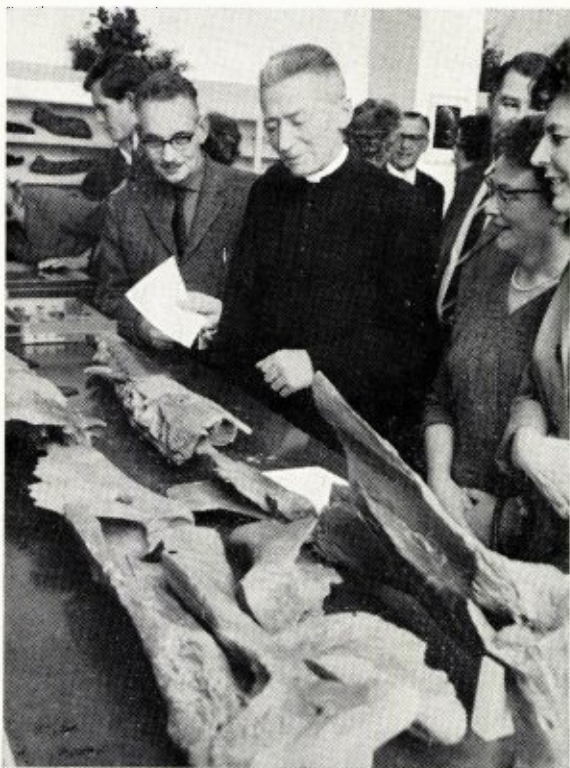
— De vlindercollectie van Mr. H. H. Kortebos. Het bijzonder karakter van deze verzameling komt vooral tot uiting in die dozen, waarin de volledige levenscyclus, de voedselplant en eventueel de parasiet van de desbetreffende soort op verantwoorde wijze bij elkaar zijn gebracht.

— De schedel van de wolharige neushoorn, een tijdgenoot van de mammoet en opgebaggerd in de uiterwaarden van de Maas. Tenzelfdertijd kwamen de krijtfossielen van de heer E. Caselli uit Valkenburg thans definitief in het bezit van het Museum.

— Skeletdelen van de Alpenmarmot, gevonden ten noorden van Cadier en Keer. Deze aanwinst vertegenwoordigde een unicum, daar het de eerste maal was dat overblijfselen van dit knaagdier in het Tubantien van Nederland gevonden werd. Eveneens werd de krijtverzameling aangevuld met de fossiele Echiniden en Brachiopoden, verzameld door Drs. M. Meyer in de zuidoosthoek van de St. Pietersberg en in Noordoost België.

— Een unicum betekende eveneens de aanwinst van 9 tanden van een fossiele Tapir, gevonden in de Tegelse klei. Niet alleen waren in Nederland nog nooit overblijfselen van een Tapir gevonden, maar zelfs in Europa waren bewijsstukken uit het Pleistoceen tot nu toe onbekend.

— Twee jaar later in 1959 kan hij met vreugde en gerechtigheid trots de eerste wilde kat uit Nederland op de novembervergadering tonen. Voorlopig afgestaan in bruikleen, wordt dit prachtig exemplaar aan het Genootschap geschonken bij het gouden jubileum in 1960.

Vol trots toont Dr. Kruytzer de Mosasaurus-onderkaak, in bruikleen afgestaan door het gemeentebestuur van Valkenburg. (1962)

Bij de viering van het gouden jubileum van het Museum kon Dr. Kruytzer drie aanwinsten memoreren, die in de loop van 1962 waren binnengekomen: de fossielverzameling van de heer R. Ubaghs, de onderkaak van *Mosasaurus hoffmani* in bruikleen van de gemeente Valkenburg (de bovenkaak en schedel waren reeds in 1957 opgenomen in het collectiebezit) en de wereldvermaarde Orthoptera-collectie met de daarbij behorende bibliotheek van de oud-voorzitter van het Natuurhistorisch Genootschap, dokter C. Willemsse.

Voor Dr. Kruytzer vormde het verwerven van deze laatste trofeeën het hoogtepunt van zijn carrière. Men zou dus mogen verwachten dat hij nu voldaan was, temeer daar hij sinds 1961 de pensioengerechtigde leeftijd bereikt had. Toch vergist men zich. Ofschoon de heer L. Grégoire zijn herbarium en de P.L.E.M. een onderkaak van een mammoet schonk, beide

in 1963, bleef één wens on vervuld. Naast de Orthoptera-verzameling van dokter Willemsse moest ook de myrmekofielen en termitofielen collectie van Wassmann eigendom worden van het Museum. Op 2 juni 1964 geeft de Maastrichtse Gemeenteraad met algemene stemmen haar fiat voor de aankoop.

De waarnemend directeur kan nu met een gerust gemoed het bewind overgeven aan zijn opvolger, Dr. D. G. Montagne.

De komst van Dr. Kruytzer naar Maastricht betekende niet alleen een aanwinst voor het Natuurhistorisch Museum. Ook het Genootschap heeft ten volle profijt gehad van zijn wetenschappelijke activiteit.

Nadat hij een jaar het secretariaat had waargenomen, werd hij in 1954 hoofdredacteur van het Maandblad, een last die hij dertien jaren lang met wetenschappelijk kritische zin en met grote nauwkeurigheid heeft vervuld. Bovendien volgde hij vier jaren later dokter Willemsse op als voorzitter, zodat men vanaf dat ogenblik met recht mag spreken van de „periode Kruytzer“.

Ondanks de vele uiteenlopende werkzaamheden vond hij nog tijd om geregeld te publiceren. Naast de interesse voor paleontologie, valt zijn grote voorliefde voor biografische en historische onderwerpen op. Het merendeel van zijn artikelen is verschenen in het Maandblad of in de Publicaties. De volledige bibliografie van Dr. Kruytzer werd reeds gepubliceerd in het Maandblad⁽³⁾. Aan dit overzicht moet nog zijn laatste artikel worden toegevoegd, een uitgebreide monografie over het genus *Crania* van het Boven-Krijt en het Post-Maastrichtien⁽⁴⁾.

Tot aan zijn dood werkte Dr. Kruytzer onverpoosd voort aan de samenstelling van een repertorium over de bijna 60 jaargangen van het Maandblad. Ofschoon hij het niet heeft mogen voltooien, zal het toch een blijvende getuigenis zijn van zijn grote en oprechte liefde voor het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg.

(1) Collegeklok, jaarboek van het Bisschoppelijk College Roermond, 1939-1940, 5, blz. 39.

(2) Collegeklok, jaarboek van het Bisschoppelijk College Roermond, 1945-1948, 11-13, blz. 89-90.

(3) Natuurhistorisch Maandblad, 1967, 56, blz. 172.

(4) Publ. van het N.H.G. in Limburg, 1969, XIX, afl. 3.